

lehetőségeivel élve. A kísérlet, hogy lefordítsuk magyarra Crnjanski mondatait, s a közben felmerülő nehézségek tanúsítják a legjobban, mekkora értelmetlenségről van szó, ha ilyen autentikus, nagy alkotóval találjuk szemben magunkat.

Az Ács által alkalmazott megoldásokat és eltéréseket a fordítással kapott globális kép keretében kell szemlélni. Egyszersmind azonban itt vannak a fordító által említett könyvtárnyi könyvek és papírhalmok, amelyekből látszik, milyen szerkezetű ez a Crnjanski-vers. A páratlan számú versszakok rímelési rendszere ugyanis meghatározott (abacdbdeec), a verssorok szótagszáma szintén meghatározott (elhanyagolható eltéréssel: 6, 14, 15, 13, 15, 14, 14, 11, 9, 5); a páros számú versszakoknak is megvan a maguk rendszere (ababcdcee) és a szótagszáma (12, 13, 12, 14, 11, 11, 15, 12, 14, 12). Nehéz, de az eredetiben sikerült ezt megvalósítani. Mit tegyen a fordító?

A fordítónak választania kell, hogy mit kell tennie, mire képes ő maga és a nyelv. Megpróbáltatás a fordító és a nyelv számára. Csak az eredmény mutatja, mekkora volt a kín, s mit akart létrehozni a fordító.

Itt azonban már eljutottunk az illetékesség határához: elég jók-e a megoldások, lehetnének-e jobbak, a sok jó megoldás közül melyik a legjobb. A *Stražilovót* lefordította Ács, de lefordította Domonkos István is. Egy mű több fordítása azt bizonyítja, hogy a jó, a kitűnő megoldás sem egyetlen, s nem egyszer s mindenkorra adott, lehetséges más, jobb megoldás is.

Itt azonban véget ér ennek a könyvismertetőnek az illetékessége, és csak itt nyílik meg az eredeti és a fordítás elemző taglalásának tere.

BRASNYÓ István fordítása

Sava BABIĆ

AZ ILLÚZIÓK ÉLMÉNYHÁTTERE

Hódi Sándor: *Illúziók nélkül*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1985

Két okból is szerencsésnek tartom a könyv címének megválasztását: egyrészt mert kifejezi a szerző elhivatottan oknyomozó tisztánlátásának igényét, másrészt mert nem táplál illúziókat a fennálló ellentmondásos lérvizonyok megváltását illetően.

Életpszichológia a bevezető tanulmány címe, amely egy még nem létező, de mindjobban hiányzó tudományról szól. E hiánytünet körvonalait Hódi egy rövid pszichológiatörténeti áttekintésben rajzolja meg. A pszichológia iránt kialakult társadalmi elvárások és illúziók azon a tévhiten alapulnak, hogy a pszichológia a mindennapi életben fölmerülő személyi gondjainkkal és lelki problémáinkkal foglalkozik. Ezzel

szemben — állítja a szerző — „az a tudomány, amit a laikus emberek pszichológián értenek, nem létezik.” Kétségtelenül meghökkentő egy pszichológusnak azzal szembesülnie, hogy amiről azt hitte, létezik, csak merő képzelődés. Ennek a visszás helyzetnek az elemzéseként kimerítő magyarázatot olvashatunk arról, hogy a lelki jelenségek értelmezése korszakonként változott, és hogy mennyire misztifikálódott a lélek fogalma, miközben többszöri átalakulások során a felismerhetetlenségig megmászva legelőször is a lélektanból tűnt el. Mit kezdjen — és mihez kezdhet — az a laikus, aki nem veszi tudomásul, hogy amit érez és átél, de esetenként csak nehezen vállal, az kívül esik minden tudományos kompetencián? Vagyis, hogy a pszichológia e tekintetben nem az egyén megélt valóságélménye mellett, hanem sokkal elvontabb társadalmi érdekek védelmében foglal állást.

Mindezt fölismerve — ti. hogy ellentmondás van a pszichológia iránti elvárások és a mindennapi gyakorlatban létező lehetőségek között — adódik a kérdés, hogy mire tartozik ennek a meghasonlott helyzetnek a fölszámolása? Hogyan dönthető el, hogy a továbbiakban a társadalmi vagy pedig az egyéni szempont lesz-e előbbrevaló a pszichológia fejlődésében? A szerző a következőkben határozza meg a leglényegesebb irányelveket: „A majdani (élet)pszichológiának, tárgyköre első körvonalazása során abból kell kiindulnia, hogy a személyes életet, ezt a tudományos megismerés által mind a mai napig tagadott szférát, legfontosabb vonatkozásaiban visszaigazolja társadalmi strukturális alapjaira... Az életpszichológia számára maga a lét a fontos: az ember tárgyi termelői tevékenysége, illetve a termelési és csereviszonyokban elfoglalt helye, szerepköre, egyéni élettörténete.” Tulajdonképpen kritikai és dialektikus hozzáállásra szólít fel Hódi a pszichológusi szerepvállalást illetően, amihez mindenekelőtt tudatosabb és felelősebb ideológiai elkötelezettségre van szükség.

Hasonló a témája a kötetben sorrendben következő tanulmánynak is, amelyben a pszichiátria különböző irányzatainak és társadalmi szerepének áttekintésére vállalkozik. Ezzel kapcsolatban ide kívánczodik egy csak látszólag elhanyagolható részletkérdés fölvetése, vagy sokak (és nem csak laikusok) számára a tisztázása is, ami épp mellőzöttsége miatt félreértésekre ad okot. Bár az említett elvárások egyaránt irreálisak és eltúlzottak mind a pszichológia, mind a pszichiátria irányában, ez mégsem lehet kielégítő magyarázata a pszichológusok szakmai tehetetlenségének. Annak ellenére, hogy az egyén számára (a saját személyi problémájának vagy tünet megélésének szintjén) ezek az elvárások nem különülnek el egymástól, a gyakorlatban mégis zavart keltnők. Ugyanis az intézményesített pszichológusi és pszichiátriai szolgáltatások egyformán HAMIS KOMPETENCIÁKKAL ruházzák föl a SZOLGÁLTATÓT. Elsősorban ez a szerepelvárás az, ami megtévesztheti a szakorvost (pszichiátert) és a pszichológust egyaránt. A megtévesztő mo-

mentum abban rejlik, hogy a kívül álló számára az INTÉZMÉNY az illetékes a panaszok „orvoslására”, és annak képviselőjében a szakember vagy fölismeri a hozzá forduló problémáinak lényegét vagy nem. A továbbiakban a panaszával a „megfelelő helyre” fordult egyén és a pszichiáter ill. esetenként a pszichológus kapcsolatán múlik, hogy együttműködésükből milyen megoldás származhat, de SZAKMAI ILLETÉKESSÉGÜK TISZTÁZATLANSÁGÁBÓL sok fölösleges elégedetlenség adódik, ami egyébként elkerülhető lenne.

A szakmai illetékesség határvonalát gyakorlatilag lehetetlen csak a „lelki probléma—nem lelki probléma” elkülönítésével meghatározni, de saját tapasztalatom szerint is vannak olyan — a szakorvos kompetenciáját meghaladó — kérdések amelyek a pszichológusra tartoznak. Bár végső soron eredetüket tekintve ezek is az ellentmondásos létvizonyok következményeire vezethetők vissza, mégsem kerülhető meg a kérdés: MILYEN MEGOLDÁS KÍNALKOZIK A GYAKORLATBAN a pszichológus számára, aki szaktudománya jelenlegi szerepkörétől függetlenül, eredményesen kell, hogy ellássa feladatát? (Az eredményesség kritériumának nem a közmegelegedést, hanem a nem-intézményesült emberi kapcsolatokat tekintem.) Nyilvánvaló számomra, hogy mindez inkább egy gyakorlati kézikönyv mintsem egy tanulmánykötet keretében tartozik, de a kérdést — mint a tárgyalt problémák gyakorlati vetületét — méltánytalanul mellőzöttnek tartom. Erre vonatkozólag — a szerzővel együtt — osztom Buda Béla véleményét, aki szerint a pszichológusok csak „lassan, kínos másodlagos szocializációban tanulják meg dolgukat.”

Szorosan a fenti kérdéssel kapcsolatos nézetekkel ismerteti meg az olvasót a Pszichológiai kísérletezés és szakmai önismeret c. tanulmány, amelyben Hódi a legtömörebben fogalmazza meg állásfoglalását. E szerint: „e hivatás (a pszichológusi V. J.) képviselői, legyenek azok ‚kísérleti kutatók’ vagy ‚gyakorlati szakemberek’, a pszichológia társadalmi szerepkörének ellentmondásaiból fakadóan képtelenek egyidőben két különböző (ideológiai tartalmú) elvárásnak eleget tenni: egyfelől az emberek mindennapi életviteli problémáival bensőségesen foglalkozni, számukra eredményes életvezetési elveket, a gyakorlati cselekvésvállaláshoz szükséges kiegészítő ismereteket nyújtani, másfelől a fennálló társadalmi viszonyokat védelmező ideológiai rendszer paradigmáihoz igazodni.” A polémia műfajában említendő a deviancia problémájával foglalkozó cikksorozat, amelyben Hódi a Ha már Bácska szóba került c. írásával járult hozzá a társadalmi beilleszkedési zavarokról folyó vitához.

Más természetű vita kerekedett abból a *Híd*-ban megjelent kritikából, amit Baráth Árpád a szerző előbbi könyvéről írt. Ebben a vitairatban a Magatartásformák és társadalmi viszonyokról szólva Baráth részletesen elemzi az általa kifogásolt módszertani hiányosságokat, és erre válaszolva Hódi — az éles bírálat hangnemében — kipellengérezi vita-

partnere eszmei irányelveit és öncélú tudományszemléletét. Időrendben a legfrissebb írásként ez került befejezésül a kötetbe, amihez itt — a vita kontextusából kiragadva — egy rövid megjegyzés kívánkozik. Hódi a „Pozitivizmus és humanizmus vitája” alcímet adta válaszának, amelyben részletesen jellemzi a két egymással nehezen összeegyeztethető világlátás motívumait. Eközben nem kerüli el a személyeskedés csapdáit sem, mert érintett félként ezt a szakmai presztizsvesztés veszélye nélkül nem is teheti. Ugyanis Hódi mindvégig saját személyében is veszélyeztetve érzi azt az ügyet, amely mellett eddigi munkásságával hitet tett: egy következetes emberi elkötelezettséget az újat és jobbat akarás mellett.

A kötetben az eddig említetteken kívül két könyv kapcsán íródott reflexzió és három tanulmány szerepel az elidegenedés, ill. a konfliktusok köréből. A könyvek (Susan Sontag: *A betegség mint metafora*, és Bókay-Jádi-Stark: „*Köztetek lettem én bolond...*” Sors és vers József Attila utolsó éveiben) létélményt rekonstruáló kísérletek, amelyekben a szerzők a betegség és a hozzájuk kapcsolódó előítéletek viszonyát elemzik. Hódi mindkét esetben kritikai észrevételeivel gazdagítja a szerzők következtetéseit, ill. rámutat a kérdésfeltevésben megnyilvánuló erényeikre, de egyoldalú szemléletmódjuk fogyatékoságaira is.

Az emberi kapcsolatok és az elidegenedés viszonyáról, és az emberi szükségletek elidegenedéséről szóló előadások részben Heller Ágnes munkáinak továbbgondolásából származnak.

Hódi Sándor — sorrendben ötödik — kötetében épp illúzióromboló szándékának kitartó vállalásával nem keltett csalódást eddigi munkáit ismerői körében.

VAJDA János

NÉPRAJZI ÖRÖKSÉGÜNKRŐL

Penavin Olga: *Néprajzi tanulmányok*. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék, 1983

A közelmúltban jelent meg az *Értekezések, monográfiák* 7. köteteként Dr. Penavin Olga *Néprajzi tanulmányok* című gyűjteménye. A tanulmányokat a tragikus hirtelenséggel elhunyt tanítvány és munkatárs, dr. Matijevics Lajos válogatta. Az előszóban írja: „...terjedelmi okok miatt nem törekedhettünk teljességre, hanem igyekeztünk szem előtt tartani, melyik adalék jelent fontos lépést néprajzunk és népköltészeti kutatásunk fejlődésében...”, azaz a további kutatások számára. Az érdeklődő olvasót a tematikus egységekbe sorolt tanulmányok átte-